

การเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์
ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
Strengthening Thai Buddhist Identity for Children and Youth of Monks
Charoentham Subdistrict, Vihan Daeng District, Saraburi

พระสมุห์ธีรพล อคคปัญโญ (วิริยะกิจสุนทร)¹

Phrasamu Thiraphon Akkhapanyo (Wiriyakitsunthon)

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการสำรวจด้วยแบบสอบถามซึ่งมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.940 กับกลุ่มตัวอย่าง คือ เด็กนักเรียนจากสถานศึกษาในเขตพื้นที่ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี จำนวน 182 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้คือค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการทดสอบค่าเอฟ ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 8 รูปหรือคน โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาสรุปเป็นความเรียง ผลการวิจัยพบว่า 1. นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$, S.D.=0.498) 2. ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีอายุต่างกัน มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย 3. ปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี พบว่า 1. ผู้เรียน

Received: 2021-06-10 Revised: 2022-06-01 Accepted: 2022-06-01

¹ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Faculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Corresponding Author E-mail:
6301204215@mcu.ac.th

มีจำนวนมากและมีวัยที่แตกต่างกันเป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พระสงฆ์ยังขาดทักษะในการนำเอาธรรมะไปใช้ให้สอดคล้องกับเยาวชน พระสงฆ์ขาดแคลนงบประมาณที่จะให้ในการสนับสนุนการผลิตสื่อการเรียนการสอน เช่นบอร์ดให้ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม 2. พระสงฆ์ขาดทักษะในการสอน โดยเน้นสอนแบบท่องจำมากกว่าบูรณาการ พระสงฆ์ขาดการวางแผนการเรียนการสอนที่ดี ขาดระบบการเรียนการสอนตามวัตถุประสงค์ นึกอยากสอนอะไรก็สอน 3.ขาดแหล่งเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชน

คำสำคัญ (Keywords): อัตลักษณ์; ความเป็นไทยพุทธ; เด็กและเยาวชน;

Abstract

The purpose of this research is 1) to study the level of student opinion towards enhancing Thai Buddhist identity for children and youth of monks. 2) To compare students' opinions on enhancing Thai Buddhist identity for children and youth of buddhist monks. 3) To study the problems, obstacles and suggestions regarding the strengthening of Thai Buddhist identity for children and youth of buddhist monks. Charoen Tham, Wat Daeng, Saraburi The research methodology is a combination of quantitative research and surveys with a total confidence value of 0.940 with a sample of students from educational institutions in Charoen Tham Subdistrict, Wat Daeng District, Saraburi Province. 182 people analyzed the data with a ready-made social science program. The statistics used are frequency, percentage, average, standard deviation, and frequency values. One-way variability analysis and qualitative research with in-depth interviews with 8 key informants or people using detailed content analysis techniques. Findings were as follows: 1. Students have opinions about enhancing Thai Buddhist identity for children and youth of buddhist monks. Charoen Tham, Wat Daeng District, Saraburi Province, with a high level of overview ($\bar{X}$ =3.86, S.D.=0.498) 2. The results of the research hypothesis showed that students of different genders were not required to study. Different ages have different levels of education. There are opinions on enhancing thai Buddhist identity for children and youth of buddhist monks. Charoen Tham, Vihardaeng, Saraburi. Therefore, it rejects the research hypothesis. 3. Problems Obstacles regarding enhancing Thai Buddhist identity for children and youth of monks 1. Many learners of different ages are hindering learning activities. Monks also lack the skills to apply dhamma to the youth. Monks lack the budget to support the production of teaching materials, such as moral education boards. It focuses on memorization rather than integration. Monks lack a good teaching plan. Lack of objective teaching system I

thought I'd teach you anything. 3. Lack of learning resources To develop the enrichment of Thai Buddhist identity for children and youth.

Keywords: Identity; Thai Buddhism; Children and youth

บทนำ (Introduction)

อัตลักษณ์ชาวพุทธเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ในแบบอย่างชาวพุทธที่ดี และปฏิบัติหน้าที่ของชาวพุทธในเรื่องต่อไปนี้ คือ ด้วยอัตลักษณ์ 5 ประการ ได้แก่ 1. เมตตา กรุณา ชาวพุทธเป็นผู้มีเมตตา ไม่ฆ่า ไม่ทำร้าย 2. สัมมาอาชีวะ ชาวพุทธเป็นผู้ประกอบอาชีพสุจริต ไม่คดโกง ขโมย ฉกชิงทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้ 3. กามสังวร ชาวพุทธ รักเดียวใจเดียว มีครอบครัวแบบผัวเดียวเมียเดียว ไม่ส่ำส่อนหลายใจ 4. สัจจะ ชาวพุทธเป็นคนไม่โกหก ไม่พูดเพ้อเจ้อ พูดอย่างไรทำอย่างนั้น รับผิดชอบต่อคำพูดตนเอง 5. สติสัมปชัญญะ เป็นผู้สติ ไม่เลอะเลือนด้วยของมีนเมา เหล้า ยาเสพติด

โดยในปัจจุบันพระสงฆ์ในตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี มีการนำองค์ความรู้ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน กลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัด โดยนำหลักเบญจธรรม 5 ประการ มาใช้อย่างเป็นระบบในการดำเนินชีวิตตามอัตลักษณ์ชาวไทยพุทธ 5 ด้าน ได้แก่ เมตตา โดยมีวิถีชีวิตที่ปลอดภัยไร้การเบียดเบียน มีการดำเนินชีวิตที่เกื้อกูลสังคมและแก่โลก สัมมาอาชีวะ เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต เสริมสร้างแนวทางการประกอบอาชีพที่สุจริต กามสังวร ไม่ซิงสุกก่อนห้าม รู้จักยับยั้งชั่งใจ ก่อนมีเพศสัมพันธ์ เมื่อยังไม่พร้อม สัจจะ รู้จักรับผิดชอบต่อคำพูด คำสัญญาของตนเอง รู้จักหน้าที่ ตรงต่อเวลา สติสัมปชัญญะ การนำความรู้มาแก้ปัญหา ยาเสพติดในชุมชน วัด และโรงเรียน ปลอดภัยๆ ปลอดภัยๆ รวมถึงปลอดภัยยาเสพติดทุกประเภท

ผู้วิจัยมีความคาดหวังที่จะให้เด็กไทยยุคใหม่ เยาวชนไทยยุคใหม่ เป็นพลังขับเคลื่อนประเทศชาติไปสู่อนาคตข้างหน้า ท่ามกลางกระแสสังคมยุคใหม่ที่ถาโถมเข้าใส่สังคมไทยรอบด้านนี้ เยาวชนไทยต้องมีการปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลง จากความคาดหวังของสังคมไทยหรือผู้ใหญ่ซึ่งมักกำหนดกรอบแนวทางให้กับเยาวชน ซึ่งเกิดการต่อต้านมาทุกยุคสมัย โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันยิ่งทวีความรุนแรง จนยากที่จะต้านทาน เกิดปัญหาเกี่ยวกับเยาวชนมากมาย ความเป็นอัตลักษณ์ของเยาวชนไทยในยุคศตวรรษที่ 21 จะเป็นไปในทิศทางใดที่จะทำให้เยาวชนไทยได้ปรับตัว พัฒนาตนเองให้เข้ากับยุคสมัย มีทักษะการใช้ชีวิต สามารถนำความรู้มาแก้ปัญหา คิดวิเคราะห์ มีภาวะผู้นำในตนเอง สามารถทำงานเป็นทีมได้ มีทักษะในการสื่อสารเรียนรู้นวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนา มีความเสียสละรับผิดชอบต่อสังคม มีความซื่อสัตย์ มีคุณธรรมจริยธรรม สิ่งกล่าวมานี้ เป็นความคาดหวังต่อภาพอัตลักษณ์เยาวชนไทยของผู้ใหญ่และสังคมไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย (Purpose or Objective)

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

ดำเนินการวิจัยโดยวิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) กับเด็กนักเรียนจากสถานศึกษาในเขตพื้นที่ โรงเรียนในตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 182 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.849 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ สถิติความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage : %) และพรรณนาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง อธิบายระดับการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ใช้ค่าสถิติค่าเฉลี่ย (Mean : $\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard : S.D.) และสถิติเชิงอนุมานทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ใช้สถิติทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way Analysis of Variance : ANOVA) ในกรณีที่ตัวแปรที่มีสามกลุ่มขึ้นไป หากพบมีความแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จะทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่ (Multiple Comparison) โดยใช้วิธีการ LSD (Least Significant Different : LSD) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 8 รูป/คน และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็น แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) ตามโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ประกอบการสังเกตของผู้วิจัย

ผลการวิจัย (Research Results)

1. ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.86 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.498 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดสองด้าน คือ การเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธ และ แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามลำดับ

2. ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีอายุต่างกันมีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชน

ของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

3. ปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี พบว่า 1. ผู้เรียนมีจำนวนมากและมีวัยที่แตกต่างกันเป็นอุปสรรคต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พระสงฆ์ยังขาดทักษะในการนำเอาธรรมะไปใช้ให้สอดคล้องกับเยาวชน พระสงฆ์ขาดแคลนงบประมาณที่จะใช้ในการสนับสนุนการผลิตสื่อการเรียนการสอน เช่นบอร์ดให้ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม 2. พระสงฆ์ขาดทักษะในการสอน โดยเน้นสอนแบบท่องจำมากกว่าบูรณาการ พระสงฆ์ขาดการวางแผนการเรียนการสอนที่ดี ขาดระบบการเรียนการสอนตามวัตถุประสงค์ นึกอยากสอนอะไรก็สอน 3. ขาดแหล่งเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชน

ข้อเสนอแนะ 1) ต้องแบ่งห้องแบ่งเวลาให้เหมาะสมกับจำนวนและวัยของนักเรียนตามช่วงชั้น เพื่อลดปัญหาการจัดการ มีการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการเรียนการสอน รวมถึงจัดหาครูหรือครูพระผู้ช่วย เพื่อดูแลนักเรียนให้ทั่วถึง 2) เปิดอบรมถวายความรู้ในเรื่องหลักการ วิธีการ ในการพัฒนาหลักสูตรการสอน 3) ต้องพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาค้นคว้าศาสตร์ทางด้านพระพุทธศาสนาแบบครบวงจร เช่นการจัดสร้างห้องสมุดพระศาสนาพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

จากการวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ในภาพรวมอยู่ในระดับค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.86 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.498 เมื่อจำแนกเป็นรายด้านได้ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

การฝึกอบรม (Training) จากการวิจัยพบว่า พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้าน การฝึกอบรม (Training) โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า พระอาจารย์ใช้วิธีการฝึกอบรมด้วยการจัดค่ายคุณธรรม มีการใช้วิธีการฝึกอบรมหน้าเสาธง ฝึกอบรมด้วยเสียงตามสาย มีการใช้วิธีการฝึกอบรมในชั้นเรียน และพระอาจารย์ใช้วิธีการฝึกอบรมโดยมีสื่อการฝึกอบรมสอดคล้องกับงานวิจัยของ **เด่นชัย ประทุมแสง (2561)** ได้วิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์เชิงพุทธของกลุ่มความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย” พบว่ากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางเพศตามทฤษฎีสมัยใหม่มีลักษณะของการใช้หลักวิชาวิทยาศาสตร์เป็นศูนย์กลางในการอธิบายและกำหนดคุณค่าและหน้าที่ของมนุษย์ โดยให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และศักยภาพของมนุษย์ ดังนั้น การสร้างอัตลักษณ์เชิงพุทธของกลุ่มความหลากหลายทางเพศจึงมีลักษณะของการนำเอารูปแบบ เช่น สันติอโศก วัดทรงธรรมกัลยาณี

สถาบันวิมุตติยาลัย หรือ สถาบันเตโชวิมุตติ มาเป็นแนวทางในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ ทั้งนี้ กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มความหลากหลายทางเพศจึงแบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ (1) ระดับปัจเจก คือ การนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือสำหรับการดำเนินชีวิตหรือ การเข้าร่วมกับสำนักปฏิบัติธรรมกลุ่มต่าง ๆ และ (2) ระดับสังคม คือ การออกแบบสถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรม หรือการดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนการสร้างพื้นที่เพื่อการ สนทนาหรือแลกเปลี่ยนความรู้ด้านพระพุทธศาสนาบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ ไลน์ เฟสบุ๊ค ทั้งนี้ การสร้าง อัตลักษณ์ระดับสังคมนี้มีเป้าหมายเพื่อการสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสงบและ สันติ

การศึกษา (Education) จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์การศึกษา (Education) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระ อาจารย์ให้ความรู้เรื่อง ความมีเมตตา กรุณา ให้ความรู้เรื่อง สัมมาอาชีวะ ให้ความรู้เรื่อง กามสังวร ให้ความรู้เรื่อง สัจจะ และพระอาจารย์ให้ความรู้เรื่อง อานิสงส์ของ สติสัมปชัญญะ สอดคล้องกับ งานวิจัยของ **นางสาวมณีวรรณ มุ่งมาตร (2557)** ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาการจัดกิจกรรมส่งเสริม การสร้างอัตลักษณ์ของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอน้อย จังหวัด พระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการศึกษาความคิดเห็นการจัดกิจกรรมส่งเสริมการ สร้างอัตลักษณ์ของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทุกด้าน พบว่า โดยภาพรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และผลการศึกษาเป็นรายด้าน พบว่ามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดการศึกษา 4 คณะ ด้านการส่งเสริม กิจกรรม วันสำคัญทางศาสนา ด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมทำนุบำรุง ศิลปะ วัฒนธรรม ด้าน กิจกรรมด้านการสังคมสงเคราะห์ ด้านสถานที่จัดกิจกรรม ด้านกิจกรรมปฏิบัติธรรมฐาน และด้าน การบริการพุทธศาสนาแก่สังคม ตามลำดับ

การพัฒนา (Development) จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์การพัฒนา (Development) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดง ให้เห็นว่า พระอาจารย์ส่งเสริมให้นักเรียนมีระเบียบวินัย ส่งเสริมให้นักเรียนมีการพัฒนาตนเอง ส่งเสริมให้นักเรียนให้รู้จักการให้ทาน ส่งเสริมให้นักเรียนให้มีคำพูดที่ไพเราะ และพระอาจารย์ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความเสมอต้นเสมอปลาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระวรเศรษฐ์ ธมมวิริโย (2561)** ได้วิจัยเรื่อง “หลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ ของชุมชนเขาทอง ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชน มี 6 ทาง คือ 1) ขาดิพันธุ์ 2) การแต่งกาย 3) ความเชื่อถือ 4) อาหารการกิน 5) ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 6) ประเพณี ชุมชนเขาทองเป็นชุมชนชาวมอญที่มีการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชนทั้ง 6 ทาง แต่ที่ เด่นชัดที่สุดคือการส่งเสริมอัตลักษณ์ทางประเพณีอันได้แก่ประเพณีสงกรานต์ หลักพุทธธรรมในการ ส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ของชุมชน มี 3 ระดับ คือ 1) ระดับครอบครัว ใช้หลักศีลธรรม พื้นฐาน 2) ระดับชุมชน คือ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ใช้หลักความกตัญญูกตเวทีและหลัก สามัคคี และ 3) ระดับประเทศ คือ สังคมขนาดใหญ่ ใช้หลักคารวตา ปราบกฏอยู่ในการละเล่นจับ

ข้อมือสาว หลักสารณียธรรมปรากฏอยู่ในการรดน้ำดำหัวขอพรผู้สูงอายุ หลักกตัญญูทศที่ปรากฏอยู่ในการทำบุญอุทิศให้กับปิตุชน การสรงน้ำพระและรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ หลักสามัคคี เป็นประเพณีอันงดงามอันเป็นอัตลักษณ์ชุมชนที่ทรงคุณค่าให้คงสืบทอดต่อไป

2. ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของนักเรียน เกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธ

จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการวิจัยรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ด้านเมตตากรุณา จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธ ด้านเมตตากรุณา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระอาจารย์สอนให้นักเรียนรู้จักให้อภัย สอนให้นักเรียนรู้จักเห็นใจผู้อื่น สอนให้นักเรียนรู้จักให้ ช่วยผู้ตกทุกข์ได้ยาก และพระอาจารย์สอนให้นักเรียนรู้จักให้ไม่เบียดเบียนผู้อื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระณรงค์เดช อธิมุตโต (เดชาดิกล) (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนา ศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถิพุทธ” พบว่า พบว่า มีโรงเรียนวิถิพุทธอยู่ 3 ระดับ คือ โรงเรียนวิถิพุทธทั่วไป, โรงเรียนวิถิพุทธชั้นนำ, และโรงเรียนวิถิพุทธพระราชทาน ดำเนินกิจกรรมภายในโรงเรียนตามอัตลักษณ์ 29 ประการสู่ความเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ มี 5 ด้าน คือ ด้านกายภาพ, ด้านการเรียนการสอน, ด้านพฤติกรรมครูและนักเรียน, ด้านส่งเสริมวิถิพุทธและด้านกิจกรรมประจำวันพระ ส่วนศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถิพุทธ ปัจจุบัน อยู่ในขั้นตอนการวิจัย จะนำเสนอต่อไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของ

ด้านสัมมาอาชีวะ จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธ ด้านสัมมาอาชีวะ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระอาจารย์ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้รู้จักหน้าที่ของตนเอง ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีความรับผิดชอบ และพระอาจารย์ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้ไม่คดโกงผู้อื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิทยา ประวะโซ (2561) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนานักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา อุดรธานี เขต 1” ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า รูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา คือ หลักการพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบผลสำเร็จและเป็นคนสมบูรณ์แบบตามแนวพุทธ มีหลักสำคัญ 3 ประการคือ 1) อธิศีลสิกขา คือ ศึกษาเรื่องศีล อบรมปฏิบัติให้ถูกต้องดังาม 2) อธิจิตตสิกขา คือ ศึกษาเรื่องจิต อบรมจิตให้สงบมั่นคงเป็นสมาธิ 3) อธิปัญญาสิกขา คือ ศึกษาเรื่องปัญญาอบรมตนให้เกิดปัญญาแจ่มแจ้ง ทำให้นักเรียนพัฒนาอย่างมีบูรณาการและเป็นส่วนประกอบของชีวิตที่ดีงาม โดยแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้นี้ มี 2 แนวทาง คือ 1) แนวทางพัฒนาด้านอัตลักษณ์โรงเรียนวิถิพุทธ 2) แนวทางพัฒนาด้านคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ให้นำแนวทางพัฒนาตามมาตรฐานที่

ด้านกามสังวร จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธ ด้านกามสังวร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระอาจารย์สอนให้นักเรียนเป็นผู้รักนวลสงวนตัว สอนให้นักเรียนรู้จักความหมายของความรักอย่างถูกต้อง สอนให้นักเรียนรู้จักโทษของกามคุณ และพระอาจารย์สอนให้นักเรียนได้รู้และเข้าใจในเรื่องรักในวัยเรียนที่เหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ (แช่หลี่) (2558)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร” ผลการวิจัยพบว่าพระธรรมวิทยากรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา โดยมีบทบาทสำคัญ 9 ด้าน คือ 1. ด้านการให้คำปรึกษา 2. ด้านการสนทนาธรรม 3. ด้านการอบรมเยาอาชน 4. ด้านการจัดกิจกรรมทาง 5. ด้านการร่วมกับสถานศึกษาจัดทำแผนปฏิบัติการ 6. ด้านการจัดทำทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม 7. ด้านการพัฒนาเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน 8. ด้านการจัดค่ายคุณธรรม 9. ด้านการประเมินผลกลุ่มเป้าหมายร่วมกับสถานศึกษา และมีการนำเอาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ หลักไตรสิกขา หลักอริยสัจ 4 หลักอิทธิบาท 4 และหลักกาวนา 4 มาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วย

ด้านสังขะ จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธ ด้านสังขะโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระอาจารย์สอนให้เป็นคนพูดความจริง สอนให้เห็นโทษของคนผิดคำพูด สอนให้นักเรียนไม่พูดหยาบคายน้ำใจเพื่อน และพระอาจารย์สอนให้เป็นคนรักษาสังขะ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **เด่นชัย ประทุมแผง (2561)** ได้วิจัยเรื่อง “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์เชิงพุทธของกลุ่มความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย” พบว่า กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางเพศตามทฤษฎีสมัยใหม่มีลักษณะของการใช้หลักวิชาวิทยาศาสตร์เป็นศูนย์กลางในการอธิบายและกำหนดคุณค่าและหน้าที่ของมนุษย์ โดยให้ความสำคัญกับสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และศักยภาพของมนุษย์ ดังนั้น การสร้างอัตลักษณ์เชิงพุทธของกลุ่มความหลากหลายทางเพศจึงมีลักษณะของการนำเอารูปแบบ เช่น สันติอโศก วัตรทรงธรรม กัลยาณี สถาบันวิมุตตยาลัย หรือ สถาบันเตโชวิมุตติ มาเป็นแนวทางในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ ทั้งนี้ กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มความหลากหลายทางเพศจึงแบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ (1) ระดับปัจเจก คือ การนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสำหรับการดำเนินชีวิตหรือการเข้าร่วมกับสำนักปฏิบัติธรรมกลุ่มต่าง ๆ และ (2) ระดับสังคม คือ การออกแบบสถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรม หรือการดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนการสร้างพื้นที่เพื่อการสนทนาหรือแลกเปลี่ยนความรู้ด้านพระพุทธศาสนาบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ ไลน์ เฟสบุ๊ก ทั้งนี้ การสร้าง อัตลักษณ์ระดับสังคมนี้มีเป้าหมายเพื่อการสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสงบและสันติ

ด้านสติสัมปชัญญะ จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธ ด้านสติสัมปชัญญะโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระอาจารย์สอนให้นักเรียนมีสติมากขึ้น สอนให้นักเรียน เรียนดีขึ้น สอนให้นักเรียนใจเย็นลง และพระอาจารย์สอนให้นักเรียนมีมารยาท ในรูปแบบของชาวไทยพุทธ สอดคล้องกับงานวิจัย

ของ นางสาวฉวีวรรณ มุ่งมาตร (2557) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์ของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการศึกษาค้นคว้าคิดเห็นการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์ของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทุกด้าน พบว่า โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก และผลการศึกษาเป็นรายด้าน พบว่ามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดการศึกษา 4 คณะ ด้านการส่งเสริมกิจกรรม วันสำคัญทางศาสนา ด้านการส่งเสริมการจัดกิจกรรมทำนุบำรุง ศิลปะ วัฒนธรรม ด้านกิจกรรมด้านการสังคมสงเคราะห์ ด้านสถานที่จัดกิจกรรม ด้านกิจกรรมปฏิบัติกิจกรรมฐาน และด้านการบริการพุทธศาสนาแก่สังคม ตามลำดับ

องค์ความรู้จากการวิจัย (Body of Knowledge)

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ใน อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา” ทำให้ผู้วิจัยค้นพบองค์ความรู้จากการวิจัย ดังภาพที่ 1 ดังนี้

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี มีดังนี้

การฝึกอบรม (Training) นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.64$, $S.D.=0.513$) มีความโดดเด่นมาก โดยพระสงฆ์ใช้วิธีการฝึกอบรมหลากหลายวิธีทั้งด้วยการจัดค่ายคุณธรรม มีการใช้วิธีการฝึกอบรมหน้าเสาธง เสียตามสาย รวมทั้งมีการใช้วิธีการฝึกอบรมในชั้นเรียน โดยมีการใช้สื่อการฝึกอบรม อีกด้วย

การศึกษา (Education) นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์การศึกษา (Education) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.50$, $S.D.=0.773$) มีความโดดเด่นมาก โดยพระสงฆ์ให้ความรู้เรื่อง ความมีเมตตา กรุณา สัมมาอาชีวะ กามสังวร สัจจะ สติสัมปชัญญะ เพื่อที่จะนำหลักธรรมเหล่านี้ไปใช้ในการพัฒนาชีวิต

การพัฒนา (Development) นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์การพัฒนา (Development) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.07$, $S.D.=0.691$) มีความโดดเด่น โดยพระสงฆ์ส่งเสริมให้นักเรียนมีระเบียบวินัย ส่งเสริมให้นักเรียนมีการพัฒนาตนเอง ส่งเสริมให้นักเรียนให้รู้จักการให้ทาน ส่งเสริมให้นักเรียนให้มีคำพูดที่ไพเราะ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความเสมอต้นเสมอปลาย

เมตตากรุณา นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธ ด้านเมตตากรุณา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.82$, $S.D.=0.654$) มีความโดดเด่นมาก โดยพระสงฆ์สอนให้นักเรียนรู้จักให้อภัย รู้จักเห็นใจผู้อื่น สอนให้นักเรียนรู้จักช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก รวมทั้งสอนให้นักเรียนรู้จักให้ไม่เบียดเบียนผู้อื่น

สัมมาอาชีวะ นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธ ด้านสัมมาอาชีวะ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.14$, $S.D.=0.652$) มีความโดดเด่น โดยพระสงฆ์ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้รู้จักหน้าที่ของตนเอง เป็นผู้มีความรับผิดชอบ และส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้ไม่คดโกงผู้อื่น

กามสังวร นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธ ด้านกามสังวร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.78$, $S.D.=0.644$) มีความโดดเด่น โดยพระสงฆ์สอนให้นักเรียนเป็นผู้รักษาวนสวตนตัว รู้จักความหมายของความรักอย่างถูกต้อง พระสงฆ์สอนให้นักเรียนรู้จักโทษของกามคุณ และสอนให้นักเรียนได้รู้และเข้าใจในเรื่องรักในวัยเรียนที่เหมาะสม

สัจจะ นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธ ด้านสัจจะโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.20$, $S.D.=0.592$) มีความโดดเด่น โดยพระสงฆ์สอนให้เป็นคนพูดความจริง เห็นโทษของคนผิดคำพูด สอนให้นักเรียนไม่พูดหว่านน้ำใจเพื่อน และสอนให้เป็นคนรักษาสัจจะ

สติสัมปชัญญะ นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธ ด้านสติสัมปชัญญะโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.05$, $S.D.=0.618$) มีความโดดเด่น

โดยพระสงฆ์สอนให้นักเรียนมีสติมากขึ้น เมื่อมีสติก็เกื้อหนุนช่วยทำให้นักเรียน เรียนดีขึ้น ใจเย็นลง และสอนให้นักเรียนมีมารยาท ในรูปแบบของชาวไทยพุทธ

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

ผลการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ ตำบลเจริญธรรม อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควร ต้องมีหลักสูตรที่ชัดเจนและเหมาะสมกับยุคสมัย

1.2 มีการจัดอบรมให้แก่พระสงฆ์ก่อนจะออกปฏิบัติงานในแต่ละปีการศึกษา เพื่อความเป็นเอกภาพและไปในแนวทางเดียวกัน

1.3 ต้องมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบในโรงเรียนและสถานศึกษาที่พระเข้าไปปฏิบัติงานในเรื่องของการวัดผลประเมินผล

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ต้องมีหลักสูตรที่ชัดเจนและการประเมินผลการสอนของพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการสอนในโรงเรียน

2.2 ต้องให้ความสำคัญกับการจัดบุคลากรเพื่อดำเนินการเผยแพร่ โดยภิกษุผู้ถูกคัดเลือกมา จะต้องเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ต้องมีความรู้อย่างแท้จริง และสามารถถ่ายทอดความรู้ของตนให้กับผู้อื่นรู้แจ้งเห็นจริงตามด้วย

2.3 ควรปรับเปลี่ยนวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ให้มีพุทธศาสตร์ทั้งเชิงรับและเชิงรุก การเผยแพร่เชิงรับ เป็นการเผยแพร่ด้วยการเทศน์การสอนธรรมเป็นหลัก ส่วนการเผยแพร่เชิงรุก เป็นการให้การสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการแจกทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนที่สนใจเรียนธรรมะ ซึ่งจะเป็นตัวนำให้เด็กนักเรียนสนใจเข้าหาธรรมะ และจะทำให้สามารถทำการเผยแพร่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 ควรเพิ่มการใช้สื่อสมัยใหม่ ในการเผยแพร่ให้หลากหลายมากขึ้น เช่น การอภิปราय, การแสดงละคร, การไต่เวทีเชิงพุทธ, อินเทอร์เน็ต เป็นต้น เพื่อให้สามารถเผยแพร่ธรรมะเข้าถึงนักเรียนได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนจากการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธ ไปเป็นบทบาทของคณะสงฆ์ในด้านอื่นๆ เช่น บทบาทของพระสอนศีลธรรม บทบาทของพระธรรมวิทยากร เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจระดับบทบาทของคณะสงฆ์ได้อย่างครอบคลุมในทุกๆ ด้าน เพื่อพัฒนาแนวทางการเผยแพร่ของพระสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้สามารถสืบทอดพระพุทธศาสนาได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

3.2 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนจากการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธไปเป็นประสิทธิภาพของพระสงฆ์ในด้านการเผยแผ่ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจว่าวิธีการเผยแผ่ของพระสงฆ์ ในปัจจุบันมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

3.3 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเปลี่ยนจากศึกษาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยพุทธ ไปเป็นศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย เพื่อที่จะได้ทราบว่าในแต่ละภาคของประเทศไทย พระสงฆ์มีบทบาทในการเผยแผ่ต่างกันหรือไม่ ซึ่งจะสามารถแลกเปลี่ยนความรู้หรือวิธีการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพมาสู่ภาคอื่น ๆ อันจะเป็นการบูรณาการความรู้ในแต่ละภาคเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ อย่างมั่นคงและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง (References)

- เด่นชัย ประทุมแสง. (2561). *กระบวนการสร้างอัตลักษณ์เชิงพุทธของกลุ่มความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นางสาวมณีนีวรรณ มุ่งมาตร. (2557). *การศึกษาการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระณรงค์เดช อธิมุตโต (เดชชาติโลก). (2561). *รูปแบบการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ (แซ่หลี่). (2558). *รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระวรเศรษฐ์ ธมมวิริโย. (2561). *หลักพุทธธรรมกับการส่งเสริมอัตลักษณ์ประเพณีสงกรานต์ ของชุมชนเขาทอง ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิทยา ประวะโซ. (2561). *การสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนานักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา อุดรธานี เขต 1*. ปริญญพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา. พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

